

Karelaren Lauri Pärssinen och kriget

Av Ilkka Pärssinen

Ilkka Pärssinen är född i Jalasjärvi, södra Österbotten i Finland. Han blev reservofficer vid I 21 1974 och tjänstgjorde bland annat som kompanichef och biträdande stridsledningschef vid Polarbrigaden, NB 51. I det civila var han arbetsmarknadsekonom och chef för det internationella arbetet i Statstjänstemannaförbundet (ST).

Min far, Lauri, var äldste son i en familj med 9 barn och som bodde i Räisälä socken, på Karelska näset, när den ryska 7. Armen anföll Finland den 30 november 1939. Han var snart 16 år och enligt krigstidslagarna hade alla män 18 – 60 år gamla att inställa sig till obligatorisk tjänstgöring i försvarsmakten. Det skulle således dröja ytterligare två år innan han blev inkallad. Hans far var dock inkallad och resten av familjen fick påbörja förberedelserna för att lite senare evakueras i all hast från Räisälä till Ilmajoki i södra Österbotten vintern 1940.

Familjen blev inhyst i en tom gårdsbyggnad i Ilmajoki och livet anpassades i övrigt så gott det gick till civila förhållanden. De kallades migranter och vissa familjer fick en liten gårdsplätt att odla medan andra fick ett ställe att bo på och söka de jobb som fanns att få. Oron fanns där givetvis för min farfar som var inkallad och de äldsta barnen hjälpte till på olika sätt till familjens uppehälle. De yngre barnen gick i skolan och Lauri som var klar med folkskolan åkte hemifrån för att arbeta.

*Kulsprutegevärsskytt Lauri Pärssinen. Bilden troligen från 1944.
Foto från Ilkka Pärssinen.*

Han arbetade på ett järnvägsbygge nära ryska gränsen när han fick mönstringsordern den 18 december 1941. Han blev inkallad den 15 januari 1942 och utbildades till kulsprutegevärsskytt i Kuopio. Han blev krigsplacerad i 5. kompaniet 50. Infanteriregementet, 11. D¹ den 28 mars 1942 och sändes till Östkarelen för vidare befordran till Svirfronten där det utkämpades hårda strider och frontlinjen sviktade fram och tillbaka. Floden Svir var en viktig förbindelselänk mellan Onega och Ladoga och en viktig del i den finländska försvarslinjen.

Svirfronten

Lauri gillade spänning och tillhörde ofta de frivilliga som togs ut till patrulleringsuppdrag bakom fiendens linjer. Vid ett av uppdragen hade hela patrullen änglavakt när de upptäcktes av ryssarna som sköt på dem från tio meters håll, men alla åtta i patrullen klarade sig utan en enda skräma. De besvarade elden och försvann därifrån med andan i halsen.

¹. Divisionen sattes upp den 19 september 1941 med dåvarande översten K. A. Heiskanen som kommandör. Divisionen enheter kom från södra Österbottens-, Kokkolas- och norra Karels försvarsområden. Förutom 50. Infanteriregementet, regementskommendör major Martti Aho, ingick i divisionen: av 8. - och 29 Infanteriregementena, Lättrörlig enheten Kv Os 10, Fältartilleriregementet KTR 4, Tunga artillerienhet Rs Psto 30, Pionjärbataljon Pion P 28 och Sambandsbataljon VP 32. Totalt ca 16 350 man.

Lauri låg drygt två år vid Svirfronten, han fick permission tre gånger under den perioden. Det var eländigt och bristen på mat plågade dem jämnt. Hårt bröd och potatis bjöds i mycket små portioner. Hästkött bjöds det på när något av dragdjuren gick åt i strid. Väntan var enerverande och det hände att paniken låg nära till hands när fienden stormade fram med enorma styrkor som aldrig syntes ta slut, men de måste kunna behärska sig och visa kyla.

Ett av de bittraste minnena han talade om var när deras pluton besköts av egna styrkor när de anföll en kulle som ryssarna hade. Stormelden slog mitt ibland dem där de låg på en myr inför anfallet. Turligt nog dämpades effekterna av krevaderna av myren så att antalet egna skadade och döda inte blev så stort.

IR 50/11. D stred på Svirfronten fram till strax efter mid-sommar 1944 och när det ryska storanfallet började med enorma styrkor både på näset och östra Karelen, norr om Ladoga, och åstadkom bl. a ett genombrott i Pertjärvi varifrån 11. D förflyttades till näset den 27 juni för att förstärka försvaret i Tali och Ihantalaområdet² där det pågick strider dygnet runt.

Lauri med skafthandgranater i bältet och ett ryskt 7, 62 mm kulsprutegevär av fabrikat Degatjarov. Magasinet rymde 47 patroner. Vapnet var mycket tillförlitligt. Foto från Ilkka Pärssinen.

Lauris familj vintern 1943. Främre raden fr v Toivo och Raimo, båda senare krigsbarn i Ullånger i Ångermanland, mamma Hilda med Tapio i knät och Kaija. Bakre raden fr v Pentti, Lauri, morbror Arvo och Olavi. På bilden saknas pappa Toivo och äldsta dottern Terttu. Foto från Ilkka Pärssinen.

Familjen

Lauris far Toivo, min farfar, var med i striderna i östra Karelen. Resten av familjen bodde i Ilmajoki³ och fick klara sig på egen hand. De fick stöd av ortens befolkning och kommunen, men alla äldre barn fick hjälpa till med diverse arbetsuppgifter för att familjen skulle ha någon form av levnadstandard. Nöden var givetvis stor och bristsjukdomarna härjade främst bland barnen. C-vitaminbristen märktes speciellt.

Familjen återvände till Räisälä någon gång under sommaren 1942 då den finska armén började sin offensiv för att återta de

² Striderna vid Tali-Ihantala, nordost Viborg, är det största slag som utkämpats i Norden.

³ Kommun i Södra Österbotten i Finland

områden som förlorades vid vapenstilleståndet i mars 1940. Familjen återgick sakta till livet på näset med de förutsättningar som gavs. Barnen började i skolan och deras far, min farfar, hemförlovades till hemmafronten för att hjälpa till i civilsamhället. Alla hoppades naturligtvis på fred. Räisälä socken blev åter ett ganska livaktigt samhälle.

Sista evakueringen

Samtidigt som det ryska storanfallet inleddes påbörjades förberedelser till evakuering av civila från näset. Min fars familj som bestod av två vuxna och 7 barn evakuerades den 21 juni 1944 från Myllypelto järnvägsstation, nära Räisälä. Järnvägsstationen bombades dagen innan då familjen egentligen skulle ha evakuerats men transporterna från uppsamlingsplatsen fungerade inte som planerat och familjen klarade sig. Samtidigt var det många andra familjer som kommit till järnvägsstationen som dödades i bombningarna.

Familjen återkom till Jalasjärvi i mellersta Finland när den ryska storoffensiven på näset brutit igenom den finska VT-linjen, den andra försvarslinjen på näset. Familjen blev kvar där till 1949 för att sedan flytta söderut till Kokemäki och Kytälä i mellersta Finland.

Det ryska storanfallet juni 1944

Det ryska storanfallet på karelska näset i juni 1944 fick Mannerheims försvarslinje att bryta samman och Mannerheim tvingades förflytta nya stridande enheter till näset. Den 27 juni kom därför 11 D. till Karelska näset, till området kring Tali och Ihantala. De förflyttades med lastfordon runt Ladogas norra del men de fick också marschera långa sträckor under ständiga flygbombningar. Min far minns att de marscherade på vägen i fyra kolonner och bomber slog ner i plutonerna. De värsta minnena enligt min far var när nästan hela plutoner slogs ut av flygbomberna”.

Lauri tillsammans med tre frontkamrater. Lauri står som tvåa från höger. Han och kamraten till vänster om honom är utrustade med den utmärkta finska kulsprutepistolen Suomi KP/-31. Vapnet hade 9 mm kaliber. Det fanns flera olika typer av magasin till vapnet, bland annat stavmagasin för 30 och 50 skott och ett trummagasin för 71 skott. Suomi KP/-31 licenstillverkades i Sverige som Kpist m/37. De två soldaterna på flyglarna har gevär M 39. Geväret hade 7, 62 mm kaliber och magasinet rymde 5 patroner. Foto från Ilkka Pärssinen.

Väl framme sattes IR 50 med överste Aho⁴ som chef in omgående försvaret i Kärstilänjärvi området där försvarslinjen gick. Lauri fick uppleva ett antal helvetiska veckor. Ryska bombplan och enorma trupper med stöd av stridsvagnar som anföll dag och natt. "Det var ryssar i varje buske"! Det var anfall, motanfall, kringgång, stormningar, flygbombningar. Det värsta av allt var att överraskas av ryska stridsvagnar innan de fick tillgång till de tyska pansarvapnen – "pansarskräcken"⁵ och "pansarnäven"⁶. Striderna fortgick och flera av förbanden blev så decimerade att en bataljon i bästa fall kunde räknas som ett kompani.

Det är väl känt att i både Tienhaara och Tali genomfördes de största pansarslagen⁷ på näset. IR 50 var kvar i stridsområdet intill dess vapenstillestånds- och fredsavtalet slöts den 7 september. Avtalet innebar ju bl. a stora landavträdelser både på näset, norr om Ladoga samt hela Petsamo området.

*I skyttegraven. Närmast i bild Lauri med en kulsprutepistol, Suomi KP/-31 med 71 skotts trummagasin.
Foto från Ilkka Pärssinen.*

Minnesstunder i bastun

När vi, sex pojkar satt med vår far i bastun i Bispfors på 60-talet berättade han många gånger mer eller mindre detaljerade minnen från kriget. Han mindes speciellt striderna kring åsarna i Konkka-laområdet där han bokstavligen fick slåss mot man mot man då ryssarna ständigt anföll med nya förband i syfte att åstadkomma ett genombrott. Bristen på mat, ammunition och underhållsmateriel var ett ständigt problem. Men det gällde att inte svikta i tron på att de kunde stå emot den bjässe som försökte storma fram. För honom och många andra handlade det om att dessutom försvara sin egen hembygd!

Det var dock vissa saker han aldrig ville tala om - hemskheterna i striderna, döden, rädslan och förtvivlan. De få gånger det kom brev eller annan information hemifrån stärkte honom och hans kamrater enormt mycket – det fanns de som tänkte på dem i deras svåra stunder. Det handlade ju om fosterlandet och för oss pojkar var han det yttersta, levande beviset på de uppoffringar alla gjort

⁴ Martti Aho hade utnämnts till överste den 23 juni 1944.

⁵ Pansarskräcken var ett tyskt 88 mm bärbart raketgevär med 150 meters skottvidd.

⁶ Pansarnäven var ett tyskt pansarskott där skottvidden 1944 var 100 meter. Både Pansarskräcken och Pansarnäven verkade i målet med riktad sprängverkan. Båda vapnen exporterades av Tyskland till Finland.

⁷ Sovjetunionen satte under striderna in 600 stridsvagnar av vilka 300 förstördes.

för sitt fädernesland. Det är med stolthet vi tänker på honom och hans kamrater och det de åstadkom genom sitt mod och den uthållighet de visade i kampen mot ryssen. Fredsavtalet med ryssarna som skrevs den 7 september 1944 innebar bl. stora landavträdelser i Karelen, hela Petsamo området i norra Finland samt att tyskarna skulle ut ur Finland inom 2 veckor, vilket rent logiskt var en omöjlighet. Men ryssarna var med överallt och kontrollerade finnarnas åtaganden.

Striderna mot tyskarna i norra Finland

För soldaterna i 11. Divisionen blev freden kort. I början av oktober 1944 transporterades IR 50 till Uleåborg varifrån de skeppades med MS Canopus mot Torneå och överraskande landsteg söder om Torneå genom ett sänkt skepp, Bore IX, under kraftig artillerield från tyskarna i Kemi. Tyskarna såg landsättningsarna på avstånd från Kemi.

11. D sattes in i striderna runt Torneå per omgående och började avancera norrut. Min far berättade: "Ett av de värsta slagen stod den 6 oktober 1944 i Ala Vojakkala, norr om Torneå, där vi omringade 1300 tyskar, varav 1000 stupade och resten av dem togs till fånga. Vid det slaget skadades jag när vi vid Torne älv låg bakom en lada, som besköts med kulspruteeld vilket antände ladan. Mina kamrater dog till höger och vänster, men själv hade jag tur, jag fick min vänstra arm genomskjuten och granatsplitter i magen men jag kunde ta mig i säkerhet genom att kasta mig i ett vattenfyllt dike där jag togs om hand av kamraterna. Jag fördes med färja från Torneåtrakten till Haparanda och en uppsamlingsplats i Morjärv⁸ varifrån det gick fullastade tåg med skadade söderut".

Regementet fortsatte striderna norrut i Finland där de avlöstes och soldaterna hemförlovades den 4 november i Muonio, norra Finland

Sjukhusvård i Sollefteå

Den 10 oktober ankom Lauri och 24 andra stridsskadade finska soldater med sjukhuståg H36 till Sollefteå. Samma dag lades han in på avdelning 1 på Länslasarettet i Sollefteå. Efter tre dagar överfördes han därifrån till Beredskapssjukhuset i Sollefteå där hans patientnummer blev 45.

Under det att Lauri vårdades på sjukhuset fick han reda på att hans två småbröder Toivo, 10 år och Raimo 9 år var krigsbarn i Svedje respektive Fucke i Ullånger socken cirka 7 mil från Sollefteå.

Gymnastikhuset på Storgatan 87 i Sollefteå fotograferad i februari 2016. Från oktober 1944 till januari 1945 disponerades byggnaden av Beredskapssjukhuset i Sollefteå.
Foto S-O Bråf

Sollefteåflickan Saimi Sandås som var finstalande hjälpte min far att få kontakt med sina småbröder vilka, troligen i december 1944, kunde besöka honom på sjukhuset. Besöket gav honom naturligtvis enorm styrka för hans återhämtning på sjukhuset.

Elisabet Norell⁹ som var verksam vid Beredskapssjukhuset berättar:

"Hela Samrealskolans gymnastiksal gjordes om till sjuksal för de skadade finska soldaterna. När de blev bättre och kunde gå upp och röra på sig hade de inte mycket

⁸ I Morjärv hade Lauri patientnummer 960.

⁹ Elisabeth Norell 1916-2007. Gift med Erik Nils Norell som tillsammans med Sune Östman drev byggnadsföretaget Östman & Norell i Sollefteå. Texten är utskriven 2003-01-23 av Barbro Sjödahl Sollefteå Museum.

att göra. Därför ordnade fru Troell, gift med jägmästare Troell, på övervåningen ett litet kafé för soldaterna. Hon tiggde möbler till kaféet, och varje morgon tiggde hon ihop bröd. Hon kokade kaffe och sålde fika där uppe för en liten slant. Pojkarna hade en liten lön ifrån Finland. Fikapengarna sparade hon sedan på banken. Och när soldaterna for hem gjorde hon för pengarna hon tjänat på kaféet små gåvopaketer som de fick ta med sig hem.

Varje dag kom läkarna från Länslasarettet in och gick rond. Där fanns också en inkallad sjuksköterska som hette Boväng. Jag har en bild från sjukhuset som togs den 6 november 1944. Vi som arbetade där hade en liten svensk-finsk parlör för att kunna samtala med de sårade då de endast pratade finska.

En del av soldaterna var väldigt svårt sårade. Så svårt sårade att de fick transporteras vidare till sjukhus i Stockholm. Det skedde med tåg, och varje sårad hade en medföljande sjuksköterska med sig. Jag åkte med på en sådan transport trots att jag inte var sjuksköterska. Ingen sjuksköterska fanns tillgänglig så jag fick åka i stället. Före avresan fick jag lära mig hur man skulle ge sprutor.”

Den 26 december, efter 74 vård-dagar, skrevs Lauri ut från Beredskapssjukhuset i Sollefteå för transport till Finland. Dit kom han i januari för att få fortsatt vård på sjukhuset i Seinäjoki.

Sårade finska soldater i dåvarande Sollefteå samrealskolas gymnastiksal på Storgatan 87 i november eller december 1944. Lauri sitter på sängen längst ner till vänster med vänster arm i mitella. Fotot är taget från en läktare som numera är inbyggd. Fönstren i bakgrunden som vetter mot norr har idag samma utformning som på bilden. I dag används gymnastiksalen av Lillängets skola.

Foto från Ilkka Pärssinen

Beredskapssjukhuset i Sollefteå. I Sammandrag av plan, över Beredskapssjukhuset i Sollefteå, upprättad 1940 av lasarettsläkare Einar Ljunggren förstås att det planerade beredskapssjukhuset skulle ha 400 vårdplatser fördelade på Länslasarettet, Samrealskolan med gymnastiksal och Vemyra skol- och yrkeshems gymnastikbyggnad. Av i Landstingsarkivet i Härnösand befintliga två diariet från Beredskapssjukhuset framgår att Kungl. Medicinal-styrelsen den 7 oktober beordrade att Beredskapssjukhuset i Sollefteå skulle upprättas. Redan den 10 oktober anlände 25 stridsskadade finska soldater till sjukhuset och dagen efter ytterligare 40.

Beredskapssjukhuset avvecklades i januari 1945. Från Beredskapssjukhuset i Sollefteå avtransporterades de finska soldaterna till Finland, Beredskapssjukhuset i Härnösand, Sollefteå Länslasarett samt till flykting- och interneringsläger.

Hemma i Finland igen

Lauri hemförlovades den 20 april 1945 efter drygt 3 år och 3 månader i fält. Enligt noteringar i hans soldatpass deltog han i striderna i Vadrusjärvi, Kimjärvi, Pertjärvi, Svirfronten i östra Karelen, Tali, Kärstilänjärvi, Lavola på karelska näset, Torneå och Ala Vojakkala där han skadades allvarligt. Han fick vänster arm genomskuten, granatsplitter och skottskador i magen, ryggen och vänster sida.

För sina insatser i det finska fortsättningskriget tillerkändes Lauri bland andra utmärkelser 11. Divisionens minneskors av Generalen K.A. Heiskanen och 1:a och 2:a klassens frihetsmedalj av överbefälhavaren C.G. Mannerheim. Han fick också Republiken Finlands minnesmedalj för kriget 1941 – 1945 av President Urho Kekkonen 1957.

Efter hemförlovningen vistades han ett tag hemma hos föräldrarna i Jalasjärvi och när hans småbröder återvände från Sverige sommaren 1945 fick han under en period vara tolk för dem därhemma. Småbröderna hade glömt det mesta av finskan och föräldrarna kunde inte svenska och inte någon annan heller än min far som lärt sig lite på sjukhuset i Sollefteå.

Karelen var förlorat för Finland och 280 000 karelare var tvungna att hitta nya hem och utkomst för sina fortsatta liv. Vår far gifte sig med Ilmi, en bondflicka från Jalasjärvi, och de byggde upp sina liv på ett litet hemman på 5 ha odlingsbar jord och lite skog som vår mor fått arva av sin far som omkom i en taxiolycka i Port Arthur, Canada, där han arbetade som gruvarbetare. Familjen växte och det föddes 6 pojkar som vår mor Ilmi i långa perioder var tvungen av fostra själv, eftersom far åkte bort för att tjäna familjens uppehälle så fort höstsådden var klar. Livet var ansträngande och i början av 50-talet kom de svenska skogsbolagen också till södra Österbotten för att få arbetskraft till skogen och fabrikerna i Sverige. Vår far åkte bland många andra till skogsarbeten i östra Jämtland åren 1952-56.

Flytt till Bispfors

Dagen före dopparedagen 1956 flyttade vi med familjen till Bispfors i Jämtland efter att far varit på skogsarbete åt SCA i flera omgångar åren 1953 – 56. Han arbetade åt SCA alla åren och utbildades till skogsrättare och skogsförman i Lögdö skogsförvaltning. Han hade många förtroendeuppdrag bl. a som ledamot i företagsnämnden och var i övrigt omtyckt som medarbetare och kollega.

Farsan, ja vi kallade honom så, var en glad och positiv själ. Han såg möjligheter i det mesta och var aktiv i många föreningar, hade politiska förtroendeuppdrag i Ragunda kommun och naturligtvis

mycket kontakter med andra krigsveteraner i både Sverige och Finland.

Karelarna är livliga och har ett öppet sinne och möter gärna nya utmaningar. Han hade god hand med sina forna landsmän i Sverige och satte en ära i att kunna fixa det mesta.

Men, utan den support han fick av vår mor Ilmi, hade han inte klarat det lika bra. Tyvärr gick han bort alldeles för tidigt, endast 64 år gammal.

*Familjen Pärssinens hem i Bispfors.
Foto från Ilkka Pärssinen*

Sönerna

Vår mor Ilmi blev 91 år och var den som höll samman familjen och drev på så att vi alla skulle få drägligare levnadsförhållanden. Att vi skulle skaffa oss en utbildning för att få jobb var en viktig princip för henne. Med hennes stöd har livet varit väl med oss. Jag har fem yngre bröder, Pentti, f d VD Mondi Dynäs, Jouko, högstadielärare, Jorma projektledare och produktionschef Accalon, Markku produktionschef och platschef olika metallindustrier och Raimo riksdagsledamot (s).

Själv tog jag studenten i Sollefteå 1967 och den 5 mars 1968 ryckte jag in som elev på FPCS¹⁰, I 21, i det gamla garnisonssjukhusets lokaler, D-kasernen. Regimentet utbildade mig till reservofficer – en utmärkt ledarskapsutbildning - och jag fick sedermera bl.a. tjänstgöra i NB 51, brigadstaben, med dåvarande översten Lennart Rönnerberg som chef. Alla de repetitionsmöten i form av SÖB och KFÖ som jag deltagit i har både utvecklat mig som person och stärkt mig i de roller jag haft i det civila livet.

I det civila utbildade jag mig till arbetsmarknadsekonom och arbetade inledningsvis inom Arbetsmarknadsverket och anställdes som ombudsman i Statstjänstemannaförbundet, ST 1984. Sedan 1990 hade jag ansvaret för förbundets internationella verksamhet med projekt via LO/TCO, Sida och ILO rörande mänskliga rättigheter och fackliga fri- och rättigheter i ett antal utvecklingsländer i Afrika, Asien och Sydamerika.

Vår familj hade ett fotbollslag som bestod av pappa Lauri och hans sex söner. Sittande från vänster: Markku, vår far Lauri och Jouko. Stående från vänster Pentti, Jorma, Raimo och jag. Foto från Ilkka Pärssinen.

När muren föll 1989 genomförde vi utvecklingsprojekt i samtliga öst- och centraleuropeiska länder utom Albanien. Behovet av kunskaper och kompetens om hur en marknadsekonomi fungerar var mycket stort. Jag företrädde också de svenska facken i statsförvaltnings-kommittén - en grupp bestående av arbetsmarknadens parter i EU - som arbetade särskilt med öppenhet, förvaltningsetik och rättsfrågor.

Jag kom till Uppsala 1969 där jag studerade, hittade min kärlek, gifte mig och lever där med barn och barnbarn alltjämt i dag.

¹⁰ Förberedande plutonchefskola